

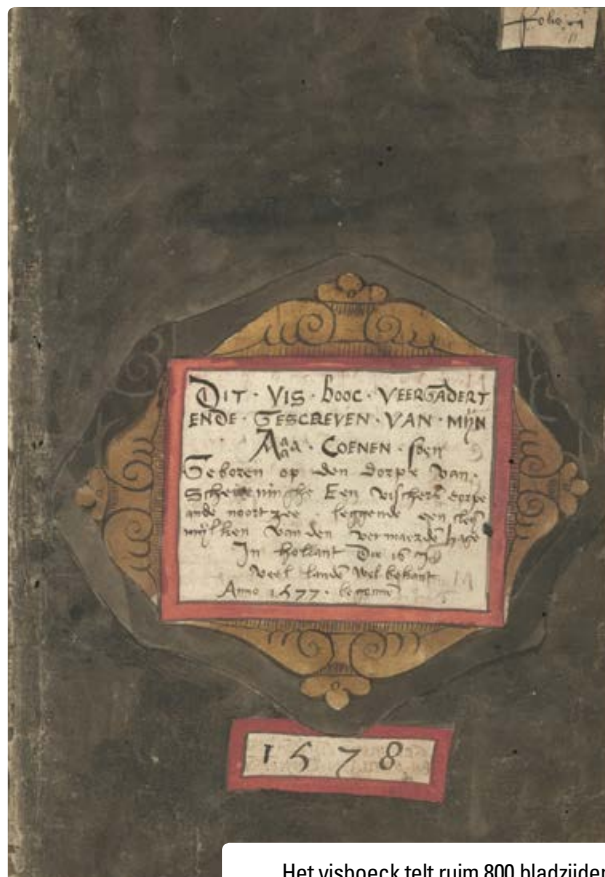
Schrijvers

over vissen

TEKST Frans Collignon

ILLUSTRATIES Archief Koninklijke Bibliotheek en Janny Bosman

Vis speelt door alle tijden heen een grote rol in de wereldliteratuur. De onlangs overleden Duitse schrijver Günther Grass voerde in een van zijn boeken een bot op die terecht moest staan omdat hij de mannen van de wereld van advies diende om onder de druk van de heerschappij door vrouwen uit te komen (*Der Butt*).

Het visboek telt ruim 800 bladzijden.

Een ander zeer sprekend voorbeeld is *The old man and the sea* van de Amerikaan Ernest Hemingway, een boek dat hem in 1954 de Nobelprijs voor de literatuur opleverde. In het boek gaat een oude visser de strijd aan met een marlijn en wat later met haaien. Er zijn natuurlijk nog veel meer voorbeelden in de wereld van de boeken, want de vis is onderdeel van het dagelijkse leven en daarmee dus ook van de literatuur. Dat is in de zeer grijze oudheid al gebleken. Een van de eerste teksten in wat het Nederlands genoemd kan worden, is van rond het jaar 800 - meer dan 1200 jaar oud dus. Het gaat over een vis (visch) die halfdood in het water drijft en die op wonderbaarlijke wijze geneest.

Oudste beschrijving

Een opvallend boek is een zestiende-eeuws handschrift van Adriaen Coenen (1514 - 1587) van ruim 800 pagina's. De schrijver is geboren in Scheveningen en was een handelaar in vis. Een exemplaar van het boek, dat

behoorlijk kapot is gelezen, is te bewonderen in de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag. Het is de oudste beschrijving van het Nederlandse visbestand. Coenen introduceert zichzelf en het boek op rijm:

*Ik heb 't geschreven en gemaakt naar mijn simpel verstand
Over de meeste van onze vissen die wij hebben in Holland,
Die onze vissers dagelijks aan het vangen zijn
En die gegeten worden te allen tijden.
Voorts mede van oneetbare vissen per soort
En ook van ander buitenlandse vissen, waar ik van heb
gehoord.*

Coenen was naast handelaar ook verzamelaar van vissige voorwerpen. Hij had bijvoorbeeld een gedroogd zwaard van een zwaardvis dat bijna een meter lang was. Adriaen Coenen zette ook vissen op die hij wel eens wegaf. De mensen vonden het dan kennelijk leuk deze

De spiegelvis zoals getekend door Adriaen Coenen.

uitgedroogde karkassen met vel aan de kamerlamp te hangen. In zijn boek worden in de proloog eerst de meest exotische wezens beschreven, dus ook de mens. Een van de bijzondere mensensoorten die hij beschrijft is de tegenvoeter. Dat is in zijn geval niet iemand die aan de andere kant van de wereld leeft, maar iemand die een van zijn extreem grote voeten boven zijn hoofd houdt ter bescherming tegen de zon.

Spiegelvis

Een van de vissen die Coenen tekent en beschrijft is de spiegelvis, die zo werd genoemd vanwege de zwarte vlek 'als een spiegel' aan weerszijde van zijn lijf. Nu kennen we dit dier onder de naam *zonnevis*. Volgens Coenen kwam deze vis niet al te veel voor in onze kustwateren omdat het dier slechts af en toe werd gevangen door Scheveningse vissers. Dat had hij niet verkeerd gezien, maar vaker ging zijn fantasie wel met hem aan de haal in beschrijvingen die nu nog een glimlach tevoorschijn toveren.

Een voorbeeld is de *boomgans*, een dier dat in de bomen groeit en vooral gepekeld een lekkernij is.

Daar staat dan weer tegenover dat Coenen broodnuchter over de zeemeermin meldt dat hij nog geen mens kan vinden "die ze met eigen ogen heeft gezien tot op de dag van 1579". En daarna ook niet, zo weten we inmiddels.

Haringkoning

Het is verleidelijk om meer uit dit boek te citeren, want de verhalen zijn spannend en op zijn minst opzienbarend.

Daarom nog een klein stukje over de haringkoning. Coenen schreef een kort raadselachtig gedichtje, waarin de laatste twee regels verwijzen naar de vissers die op 'zee zijn gebleven'.

*Hij is koning van een grote macht
Die almaar doorgaat, bij dag en nacht
Maar toch heeft hij geen burcht of kasteel
Hij heeft aan de hemel en de hel geen deel
Het is geen heiden en geen christen, wat ik u raad
Niettemin is hij toch op de hele wereld iedereen maat
Alle mensen wensen hem dood of gevangen
Naar hem hebben velen een verlangen
Wij christenen laten voor hem menig man
Waar hun vrouw en kinderen om treuren dan*

Dit gedicht gaat over de haringkoning, dat is een geheimzinnig dier die de haring de weg wijst in zee. Als je deze koning vangt, is dat een zekere voorbode voor een geweldige haringvangst. De koning is niet alleen veel groter en ronder dan een haring (zijn schubben zijn al groter dan een haring), maar hij heeft ook een kroontje op zijn kop, aldus de schrijver. Tot op de dag van vandaag is er onder deskundigen discussie over de vraag welke vis hier wordt beschreven door Adriaen Coenen. Is het de riemvis, de mul, de draakvis, de rode poot? Men weet het niet. Alleen de Dikke Van Dale weet het zeker en schrijft zonder te verblikken of te verblozen:

Haringkoning: beenvis van de familie der lintvissen, die men vaak aan het hoofd van haringscholen aantreft (Regalecus glesne).

En zo leeft de geschiedenis voort.

V

De bot komt in veel boeken voor als verteller.

